

«Ἄξιος εἶ»

Σκέψεις γιά τή διακριτική γοητεία
τῆς Ἀποκάλυψης τοῦ Ἰωάννη

Καί ὤφθη ἄλλο σημεῖον ἐν τῷ οὐρανῷ
καί ἰδοῦ δράκων πυρρός μέγας,
ἔχων κεφαλάς ἑπτά καί κέρατα δέκα,
καί ἐπί τάς κεφαλάς αὐτοῦ ἑπτά διαδήματα,
καί ἡ οὐρά αὐτοῦ σύρει τό τρίτον τῶν ἀστέρων τοῦ οὐρα-
νοῦ.
Καί ἔβαλεν αὐτούς εἰς τήν γῆν...

.....

Εἶναι ἀδύνατον ἴσως νά διαβάσει κανεῖς τέτοια λόγια, καί νά μήν καταληφθεῖ ἀπό γοητεία, ἱερό δέος, κατά- πληξη, ἢ θαυμασμό. Γιατί ἡ Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννη ἀπό τό- τε πού γράφηκε (στό τέλος τοῦ 1ου μ.Χ. αἰώνα), ἴσαμε σήμερα, ἀσκεῖ αὐτή τή «διακριτική γοητεία», ἐνῶ σέ ἄλλους, ἴσως τοὺς πῖο πολλοὺς, προξενεῖ φόβο καί κατάπληξη γιά τό ὑπερ- λογικό της περιεχόμενο, πού πλαισιώνεται ἀπό ὑπερρεαλιστι- κές καί ἐξωλογικές εἰκόνες καί μυστικά σύμβολα.

Τό βιβλίό αὐτό πού γράφηκε ἀπό τόν Ἰωάννη, τό γιό τοῦ Ζεβεδαίου, τόν ἀγαπημένο μαθητή τοῦ Ἰησοῦ, στή νῆσο Πά- τμο, ὅπως ὑποστηρίζουν ἀρχαιότατες μαρτυρίες ἐκκλησια- στικῶν συγγραφέων¹, ἔγινε ἀντικείμενο σχολαστικῆς μελέτης,

ἀπό θεολόγους καί σχολιολόγους, ἀπό μυστικιστές καί καββαλιστές καί ἀπό θεολογούντες φιλοσόφους, πού ἀναζήτησαν ἐπίμονα νά ἀποκρυπτογραφήσουν τά ἱερά σύμβολα γιά νά ἀποσφραγίσουν τά μηνύματα τοῦ κατεσφραγισμένου «σφραγίσιν ἑπτὰ» βιβλίου.

Δέν ἦταν ὅμως οἱ θεολόγοι καί μόνο, πού τό μελέτησαν ἐπίμονα. Ἡ Ἐποκάλυψη ἐπέσυρε τήν προσοχή καί τό θαυμασμό διακεκριμένων διανοουμένων, ἐπιστημόνων, λογοτεχνῶν καί καλλιτεχνῶν.

Ἀνάμεσά τους, ὁ μέγας φυσικός ἐπιστήμων Ἰσαάκ Νεύτων (1643-1727) καί ὁ διάσημος Γάλλος ποιητής Πόλ Κλοντέλ (1868-1955), πού ὑπῆρξε παράλληλα μέγας θεατρικός συγγραφέας καί μελετητής, γιά νά ἀναφέρουμε δύο γνωστά ὀνόματα. Οἱ δικοί μας Νομπελίστες ποιητές, Πῶργος Σεφέρης (1966), καί Ὁδ. Ἐλύτης (1988), μετέφρασαν τήν Ἐποκάλυψη σέ ζωντανή νεοελληνική γλώσσα. Ὁ Σεφέρης, μάλιστα, μέ μιᾶ ἐξαιρετική εἰσαγωγή καί μέ λίγα ἀλλά ἀξιόλογα σχόλια. Πιό πρόσφατα (1989) κυκλοφόρησε στή χώρα μας τό θαυμάσιο εἰκονογραφημένο ἔργο τοῦ διάσημου καθηγητῆ τῆς Σημειωτικῆς Οὐμπέρτο Ἔκο: «Ἡ Ἐποκάλυψη τοῦ Ἰωάννη», σέ μετάφραση τοῦ δημοσιογράφου Θόδωρου Ἰωαννίδη, ἐνῶ προηγήθηκε ἡ ἔκδοση ἐνός ὀλιγοσέλιδου δοκιμίου τοῦ ἴδιου, μέ τόν τίτλο «Ἡ Διακριτική γοητεία τῆς Ἐποκάλυψης» (1988).

* * *

Τί εἶναι, ὅμως, ἡ περίφημη Ἐποκάλυψη τοῦ Ἰωάννη καί ποιὰ ἡ φιλολογική της ἀξία;

Ὁμολογουμένως, πρόκειται γιά ἓνα δυσνόητο ἔργο, τό πιό δύσκολο ἀπό ὅλα τά ἄλλα τῆς Βίβλου –καί γι' αὐτό ἴσως τό πιό πολύ ἑρμηνευμένο καί παρερμηνευμένο βιβλίον στόν κόσμο! Εἶναι ἀδύνατον κανεῖς νά συλλάβει τά πιό βασικά του

νοήματα ἂν δέν γνωρίζει καλά ὄλο τό περιεχόμενο τῆς Ἁγ. Γραφῆς. Ὅσο γιά τίς λεπτομέρειες, δέν μπορεῖ νά γίνει λόγος χωρίς τόν κίνδυνο τῆς ἀθαιρεσίας καί τῆς παρερμηνείας. Ἰδιαίτερα, δέν μπορεῖ κανεῖς νά ἐννοήσῃ τήν Ἀποκάλυψη, ἂν δέν εἶναι μνημένος στήν προφητική-ἀποκαλυπτική γλώσσα τῶν Ἰουδαίων προφητῶν Ἡσαΐα, Ἰεζεκιήλ, Ζαχαρία καί Δανιήλ (7ος-5ος π.Χ. αἰ.). Ἀκόμα ἀπαιτεῖται καλή γνώση τῶν τελετουργικῶν στοιχείων τῆς Μωσαϊκῆς Τορά (Πεντατεύχου).

Οἱ εἰδικοί μιλοῦν γιά τή γλώσσα τῆς λεγόμενης Ἀποκαλυπτικῆς γραμματείας, πού ἄκμασε στόν Ἰουδαϊσμό τό 2ο π.Χ. ἕως τό 2ο μ.Χ. αἰώνα, καί ἡ ὁποία βρίθῃ ἀπό μυστικούς ἀριθμούς (ἰδίως 4, 7, 10 καί 12) καί σκοτεινά σύμβολα. Μέ τήν εἰδική αὐτή γλώσσα «ἀποκαλύπτονται» μηνύματα πού καλοῦνται οἱ ἔχοντες τίς ἀνάλογες πνευματικές κεραῖες νά συλλάβουν.

Ἄπ' τά ἔκπληκτα μάτια τοῦ ἀναγνώστη παρελαύνουν παράξενα ὄντα, πρωτόγονα πολυκέφαλα θηρία, γνωστά ζῶα μέ παράξενο ἐξοπλισμό (π.χ. λιοντάρι μέ φτερά, τετρακέφαλη λεοπάρδαλη, ἀκρίδες μέ πρόσωπο ἀνθρώπου, σῶμα ἀλόγου μέ οὐρά σκορπιοῦ, δράκος πυρρός ἑπτακέφαλος κ.λπ.), φλεγόμενα βουνά πού πέφτουν στή θάλασσα –βροντές, ἀστραπές, σάλπιγγες σέ ἀσυνήθιστες διαστάσεις, πού τόν εἰσάγουν σ' ἄλλο κόσμο μυστηριώδη, καί ἐξάπτουν τή σκέψη καί τή φαντασία του.

Ἄν ὁ σύγχρονος ἀναγνώστης δέν γνωρίζει ὅτι οἱ Ἰουδαίο-Χριστιανοί τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦσαν οἰκειωμένοι νά ἐννοοῦν τέτοια κείμενα μέ σύμβολα, εἰκόνες καί ἀλληγορίες, ἀσφαλῶς παραξενεύεται γιά τή σκοπιμότητα καί χρησιμότητα ἑνός τέτοιου κειμένου, καί μάλιστα μέσα στήν ἱερή Βίβλο. Ἡ ἀσυνήθιστη ὁμῶς γλώσσα τῆς Ἀποκάλυψης εἶναι ἕνας τρόπος ἀποφυγῆς τῆς φθορᾶς πού ἐπιφέρει ἡ συνεχῆς χρήση τῆς συνηθισμένης γλώσσας στίς ἐννοιες. Εἶναι ἕνας τρόπος ὑπέρβασης τοῦ ἴδιου τοῦ χρόνου. Αὐτό εἶναι ἕνα ἀπό τά «μυστικά» τοῦ

ιεροῦ δέους πού προκαλεῖ στόν ἀναγνώστη ἢ ἀνάγνωσή της.

Ἄς μή νομίσει ὅμως κάποιος ὅτι στό παράξενο αὐτό βιβλίο ὑπάρχουν μόνο τρομερές καί ἄγριες εἰκόνες. Μέσα στίς σελίδες τοῦ μυστηριώδους αὐτοῦ ἔργου ὑπάρχουν καί μερικές ὠραιότατες τρυφερές σκηνές, ὅπως ἐκείνη τοῦ ἀναστάντος Ἰησοῦ, ὁ ὁποῖος «ἔστηκε ἐπὶ τὴν θύραν καί κρούει», περιμένοντας νά ἀνοίξει ἢ θύρα γιά νά δειπνήσει μέ τόν πιστό. Καί τοῦ ἰδίου τοῦ Ἰωάννη, ὁ ὁποῖος «ἔκλαιγε πολλά» ὅτι «οὐδεὶς ἄξιος εὐρέθη ἀνοίξαι τό βιβλίον, οὔτε βλέπειν αὐτό» (κεφ. 3:20 καί 5:4).

Ἀποκαλύψεις, ἐκτός τῆς τοῦ Ἰωάννη, μᾶς εἶναι γνωστές καί ἄλλες. Ἀπό τόν ἰουδαϊκό περίγυρο εἶναι γνωστές ἡ Ἀποκάλυψη τοῦ Βαρούχ, τό βιβλίο τοῦ Ἐνώχ κ.ἄ. ψευδώνυμα ἔργα. Μεταγενέστερες τοῦ Ἰωάννη, κατ' ἀπομίμηση τῆς Ἀποκάλυψης καί μάλιστα ψευδεπίγραφες καί ψευδώνυμες, εἶναι ἡ Ἀποκάλυψη τοῦ Παύλου, ἡ Ἀποκάλυψη τοῦ Πέτρου (2ος μ.Χ. αἰ.), ἡ Ἀποκάλυψη τοῦ Θωμᾶ (4ος μ.Χ. αἰ.) κ.ἄ.

Ἐνῶ μποροῦν νά παρατηρηθοῦν κάποιες ὁμοιότητες ἀνάμεσά τους, ἡ Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννη διαφέρει ἀπό τίς ἄλλες Ἀποκαλύψεις καί στό προφητικό περιεχόμενο καί στό οὐσιαστικό μήνυμα τοῦ θριάμβου τοῦ «ἐσφαγμένου ἀπό καταβολῆς κόσμου ἀρνίου» καί τῆς Βασιλείας του.

Τό σκοτεινόμορφο περιεχόμενο τῆς Ἀποκάλυψης, πού συσκοτίζει ἀποκαλύπτοντας καί ἀποκαλύπτει συσκοτίζοντας, ἦταν ἐκεῖνο πού ἔκανε πολλούς ἀρχαίους ἐκκλησιαστικούς συγγραφεῖς (ἰδίως ἀπό τόν 4ο μ.Χ. αἰ.) νά μὴν τὴ μνημονεύουν, οὔτε νά τὴν ἐρμηνεύουν, καί νά μὴ γίνεται λειτουργική χρήση της σέ ἐκκλησίες.

Πέραν τῶν διαφόρων ἐρμηνευτικῶν συστημάτων καί μεθόδων (ἱστορική-ἐσχατολογική-ἐκκλησιαστική-συγχρονιστική-ἐκλεκτική), ἡ κατανόηση τῆς Ἀποκάλυψης εἶναι ἀσφαλῶς ζήτημα καλῆς γνώσης τῶν λοιπῶν ἀγιογραφικῶν βιβλίων, τῆς

σημασίας τῶν συμβόλων, ὑγιοῦς κρίσεως καί προπαντός χρόνου. Πρὶν ἐκπληρωθοῦν τὰ προφητικά σημεῖα εἶναι δύσκολο καί ἐπισηφάλης νά προδικάζει κανεῖς ἐρμηνεῖες καί σημασίες. «Προφητεία δέ ὅταν συνεσκιασμένως λέγηται, μετὰ τήν τῶν πραγμάτων ἔκβασιν γίνεται σαφεστέρα, πρό δέ τῆς ἐκβάσεως οὐδαμῶς», ἔγραψε ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος· καί ἡ Ἀποκάλυψη χαρακτηρίζεται κατ' ἐπανάληψιν ὡς προφητεία (1:3, 2:7, 10, 18, 19).

Τό βασικό σημεῖο πού μᾶς ἐνδιαφέρει ἐδῶ περισσότερο, εἶναι ὅτι ἡ Ἀποκάλυψη, παρά τίς κάποιες ἀσυνταξίες καί σολοικισμούς πού περιέχει ὡς κείμενο, ἔχει μεγάλη λογοτεχνική ἀξία.

Ἐπάρχουν ἐρευνητές, ὅπως ὁ J.W. Bowman κ.ἄ., πού θεωροῦν τό βιβλίον ὡς ἐκτυλισσόμενο δράμα σέ ἐπτά πράξεις, ἡ καθεμία ἀπό τίς ὁποῖες ἀποτελεῖται ἀπό ἐπτά σκηνές. Δράμα βέβαια σημαίνει ποίηση, καί ποίηση ὑπάρχει ἀσφαλῶς στήν Ἀποκάλυψη, ἔστω κι ἂν ἐναλλάσσεται ὁ ποιητικός μέ τόν πεζό λόγο, κατὰ τή συνήθεια τῶν προλαλησάντων προφητῶν τῆς Π.Δ., οἱ ὁποῖοι ἐκφράζονται μέ ποιητικό ρυθμό καί πολλές φορές, μάλιστα, ἀπροσδόκητα, ἐκεῖ πού ἐξάγγειλαν τό μήνυμα τοῦ Θεοῦ σέ πεζό λόγο. Στήν Ἀποκάλυψη, «τό τρομερό ἀποκαλύπτεται ντυμένο τόν πορφυροῦν μανδύα τῆς ποίησης».

Τόν ποιητικό παλμό τοῦ βιβλίου διέκριναν Ἕλληνες (Εὐστρατιάδης, Σπεντζής, Ε. Παπαχρίστου, Θ. Κωνσταντίνου κ.ἄ.) καί ξένοι συγγραφεῖς (Garrington κ.ἄ.). Ὁ Garrington, μάλιστα, θεωρεῖ τό συγγραφέα τῆς Ἀποκάλυψης ὡς λογοτεχνική ἰδιοφυΐα καί ὡς καλλιτέχνη μεγαλύτερο ἀπό τόν Stevenson ἢ τόν Bach, γιατί ἔχει μιά πλουσιότερη ἀπό τόν Bach αἴσθησι τῆς μελωδίας, τοῦ ρυθμοῦ καί τῆς σύνθεσης.

Μπορεῖ κάποιος νά θεωρήσει ἴσως ὑπερβολική αὐτή τήν ἄποψη· δέν μπορεῖ ὅμως νά παραγνωρίσει τά ἐσωτερικά ποιητικά καί δραματικά χαρακτηριστικά τοῦ βιβλίου, ὅπως, π.χ., αὐτά πού ὑπάρχουν στό 5ο κεφάλαιο, ὅπου οἱ 24 πρεσβύτεροι «ἄδουσιν ᾠδήν καινήν» λέγοντας:

- 9 « Ἄξιός εἰ λαβεῖν τό βιβλίον
καί ἀνοιξαι τάς σφραγίδας αὐτοῦ,
ὅτι ἐσφάγης καί ἠγόρασας
τῷ Θεῷ ἐν τῷ αἵματί σου
ἐκ πάσης φυλῆς
καί γλώσσης καί λαοῦ καί ἔθνους

.....
καί στό 7ο κεφάλαιο:

- 15 «Καί ὁ καθήμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου
σκηνώσει ἐπ' αὐτούς
16 οὐ πεινάσουσιν ἐπ' οὐδέ διψήσουσιν ἔτι
οὐδέ μή πέση ἐπ' αὐτούς ὁ ἥλιος
οὐδέ πᾶν καῦμα,
17 ὅτι τό ἄρνιον τό ἀνά μέσον τοῦ θρόνου
ποιμανεῖ αὐτούς
καί ὀδηγήσει αὐτούς
ἐπὶ ζωῆς πηγᾶς ὑδάτων

.....
Καί πολύ περισσότερο στό 18ο κεφάλαιο, ὅπου ὑπάρχουν τρία ἀπό τά συγκλονιστικότερα ποιητικά τμήματα τῆς Ἀποκάλυψης:

.....
Ἔπεσε! Ἡ μεγάλη Βαβυλώνα ἔπεσε!

*Ἔγινε πιά κατοικία δαιμονίων
Καταφύγιο γιά κάθε ἀκάθαρτο πνεῦμα...*

*«Καί κλαύσουσιν αὐτήν καί κόψονται ἐπ' αὐτῇ οἱ
βασιλεῖς τῆς γῆς
οἱ μετ' αὐτῆς πορνεύσαντες καί στρηνιάσαντες»...
«Οὐαί, οὐαί ἡ πόλις ἡ μεγάλη
Βαβυλῶν ἡ πόλις ἡ ἰσχυρά,
ὅτι μία ὥρα ἦλθεν ἡ κρίσις σου.» (18:2, 3, 9, 10)*

Σύμφωνα μέ μιὰ ἐνδιαφέρουσα ἄποψη, ἡ Ἐποκάλυψη φιλολογικά ἐγκαινιάζει ἕνα ἰδιαίτερο εἶδος στά πλαίσια τῆς εὐρύτερης ἀποκαλυπτικῆς γραμματείας: ἀποτελεῖ ἕνα δράμα –κατά τό πρότυπο τοῦ Ἰώβ– πού ἐξελίσσεται στόν ἐπίγειο χῶρο, ἐνῶ τά χορικά του ψάλλονται στόν οὐράνιο χῶρο τῆς σκηνῆς.

Ὅπως καί νά ἔχει τό πράγμα, τό αἶσθημα τῆς ἁρμονίας στήν ποίηση τῆς Ἐποκάλυψης εἶναι φανερό, καί οἱ λαμπρές εἰκόνες τοῦ συγγραφέα ἀποδίδουν πλούσιο ποιητικό λόγο μ' ἕνα ἐξάισιο κεκαθαρμένο ὕφος γραφῆς.

Ἄκόμα, δέν μπορεῖ νά παραθεωρήσει κανεῖς τό γεγονός, ὅτι ὁ τρόπος ἔκφρασης καί οἱ πλαστικές εἰκόνες τῆς Ἐποκάλυψης ἔχουν κάτι ἀπό τόν ὑπερρεαλιστικό τρόπο τοῦ ἐκφράζεσθαι, ὅπως π.χ. ἡ φράση «φωνή τῶν πτερύγων», ἢ «ἡ θέασις τῆς φωνῆς ἥτις ἐλάλει» (1:12). Τέτοιες ἐκφράσεις εἶναι κατάλληλες γιά ἕναν ἔν-θεο ἢ, ἐν-πνευσμένο σάν τόν Ἰωάννη, πού περιγράφει τά ὁράματα καί τήν «ἀποκάλυψη» πού «εἶδε», στήν νήσο Πάτμο, ὅταν ἐγένετο «ἐν πνεύματι».

Ἔτσι, ὁ Ἰωάννης καταγράφει τά ὁρώμενα μέ ἑλλειπτικό τρόπο ἔκφρασης, καί μέ ποιητική γλώσσα συμβόλων καί εἰκόνων παρουσιάζει τό corpus τῆς ἀλήθειας μέσα σέ ἑλλάμψεις φωτός καί ἐκλάμψεις φωτιᾶς καί πυρός, «μεμιγμένων ἐν αἵμα-

τι»... Ἀκολουθεῖ ὁμως μιά λογική σειρά, πού φθάνει σέ μιά κορύφωση τῶν ὁραμάτων-ἐπεισοδίων, πού δέν ἔχει σχέση μέ τό γνωστό ὑπερρεαλιστικό ποιητικό τρόπο τῆς μή ἔλλογης-αὐτόματης καταγραφῆς τοῦ Γάλλου Πόλ Ἐλυάρ ἢ τοῦ Ἀντρέ Μπρετόν καί τῶν ὀπαδῶν τους.

«Ἡ γλώσσα τοῦ Ἰωάννη –παρατηρεῖ ὁ Βίκτορ Οὐγκό– ἔχει μίαν ἄγια καί ἄγρια γοητεία· ὁ λευκός γέροντας ὑπῆρξε ἕνας ἀπ' τοὺς μεγάλους περιπλανώμενους τῆς πύρινης γλώσσας. Ὁλη ἢ Βίβλος –συνεχίζει ὁ Οὐγκό– κλείνεται ἀνάμεσα σέ δύο ὁραματιστές, τόν Μωυσή καί τόν Ἰωάννη. Αὐτό τό ποίημα τῶν ποιημάτων προδιαγράφεται μέ τό χάος στή Γένεση καί τελειώνεται στήν Ἀποκάλυψη μέ τοὺς κεραυνούς. Ἡ Ἀποκάλυψη εἶναι τό σχεδόν ἀσυναίσθητο ἀριστούργημα τῆς φοβερῆς ἀγνότητος... Στόν Ἰωάννη τῆς Πάτμου αἰσθανόμαστε τήν ἐπικοινωνία ἀνάμεσα σέ ὀρισμένες μεγαλοφυΐες καί στήν ἄβυσσο. Σ' ὄλους τοὺς ἄλλους ποιητές μαντεύουμε αὐτήν τήν ἐπικοινωνία· στόν Ἰωάννη τή βλέπουμε καί κάποτε τήν ἀγκαλιάζουμε κι ἀναρριγοῦμε ἀκουμπώντας τό χέρι μας σ' αὐτή τή σκοτεινή πόρτα. Ἀπό δῶ τραβᾶμε κατά τό Θεό».

Αὐτά τά στοιχεῖα εἶναι ἴσως ὁ λόγος πού κάμουν τήν Ἀποκάλυψη νά ἀσκεῖ τή «διακριτική (ἢ μή) γοητεία» της, ἴσαμε σήμερα².

Ἡ οὐσία, πάντως, εἶναι, ὅτι ἡ Ἀποκάλυψη στήν κυριολεξία «ἀποκαλύπτει» πῶς στή διαρκή διαμάχη μεταξύ τῶν ἀντιθετῶν σατανικῶν δυνάμεων καί τῶν θεϊκῶν, τελικά θά κυριαρχήσει ὁ Θεός καί θά θριαμβεύσει ὁ Ἰησοῦς, ὁ βασιλιάς ὁ ἐνδεδυμένος λευκά ἱμάτια, ὁ ἔχων διαδήματα πολλά στήν κεφαλή. Ἔτσι, θά πληρωθεῖ ὁ λόγος τοῦ «καινοῦ οὐρανοῦ καί γῆς» καί τό «ἰδοῦ ποιῶ καινά τά πάντα». Καί ἐλπιδοφόρο

στοιχείο είναι εκείνο πού μπορεί νά τρέφει τό ενδιαφέρον κάθε ανθρώπου πού θέλει νά εισέλθει στή σκηνή τοῦ Θεοῦ μετά τῶν ἀνθρώπων ὅπου δέν θά 'χει καμιά θέση ὁ πόνος, τό πένθος καί τό δάκρυ, «καί ὁ θάνατος οὐκ ἔσται ἔτι» (Ἰ. Αποκ. 21:3, 4).

Ἔτσι, ἡ Ἀποκάλυψη, τελικά, ἐμφανίζεται ὡς ἓνα ἔπος τῆς *χριστιανικῆς ἐλπίδας*.

Σέ τελευταία ἀνάλυση τό ὅλο περιεχόμενό της εἶναι ὑποκειμενικό ζήτημα πίστεως καί ἐσωτερικῆς ἀποδοχῆς.

Ὁ Ἰωάννης, ὁ ἐπονομασθεῖς ἀπό τόν Ἰησοῦ Βοαναργές, δηλ. υἱός βροντῆς, εἶχε ὀράσεις γιά πράγματα «ἃ εἰσίν καί ἃ μέλλει γενέσθαι». Καί ἡ Ἀποκάλυψη ἀποκαλύπτει τό παρόν, μέ κατηγορίες τοῦ παρελθόντος στήν προοπτική τοῦ μέλλοντος...

Ὅπως σωστά ἐπεσήμανε ὁ Νομπελίστας ποιητής Γιῶργος Σεφέρης: «Ἡ Ἀποκάλυψη δέν εἶναι κείμενο ἑνός καιροῦ καί μιᾶς γενεᾶς ἀνθρώπων, ἀλλά ὄλων τῶν καιρῶν καί ὄλων τῶν γενεῶν».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Δέν μοῦ διαφεύγει, τό ὅτι πολλοί ἐρμηνευτές καί μελετητές ἔχουν ἀμφισβητήσει τήν προέλευση τῆς Ἀποκάλυψης ἀπό τόν κάλαμο τοῦ Ἰωάννη υἱοῦ τοῦ Ζεβεδαίου.

Τά βασικά ἐπιχειρήματά τους εἶναι, ὅτι ὑπάρχει σημαντική διαφορά στό λεκτικό καί στό ὕφος καί στίς ιδέες μεταξύ τοῦ Εὐαγγελίου καί τῆς Ἀποκάλυψης, ὥστε νά μήν μπορεί νά θεωρηθεῖ ἡ τελευταία ἔργο τοῦ συγγραφέα τοῦ πρώτου.

Ὁ Ἰωάννης, ὁ μαθητής τῆς ἀγάπης, δέν θά μπορούσε νά γράψει ἓνα βιβλίο τόσο τρομερό μέ σθεναρά καί ἀκατάληπτα μηνύματα –ὑποστηρίζουν οἱ θιασῶτες αὐτῆς τῆς ἀποψης. Ὡστόσο, ὑπάρχει ἓνα πολύ ἰσχυρό ρεῦμα ἀρχαίας παράδοσης τοῦ 2ου καί 3ου μ.Χ. αἰῶν. (Ἰουστίνος ὁ μάρτυς, Εἰρηναῖος, Τερτυλλιανός, Κλήμης Ἀλε-

ξανδρείας, Ώριγένης, Ευσέβιος) πού επιμένει ότι ο γνωστός Ίωάννης (όχι ο Ίωάννης ο πρεσβύτερος ή κάποιος άλλος), εύρισκόμενος έξόριστος στά τέλη τής ζωής του στή νήσο Πάτμο, επί βασιλείας Δομιτιανού (81-96 μ.Χ.), έγραψε εκεί τήν ΄Αποκάλυψη. Παρά τίς όποιες διαφορές στή γλώσσα και στό ύφος μεταξύ Εύαγγελίου και ΄Αποκάλυψης, υπάρχουν όμως και άρκετές και σημαντικές ομοιότητες (μόνο ο Ίωάννης χρησιμοποιεί τή λέξη Λόγο για τόν Χριστό, Εύάγ. Ίωάν. 1:1 - ΄Αποκ. 19:27) και κοινή θεολογική άτμόσφαιρα, γεγονότα πού οδηγούν πολλούς νεότερους έρευνητές (B. Weiss, Zahn, E. Stauffer, B. Ίωαννίδης, Π. Μπρατσιώτης, Ί. Καραβιδόπουλος) νά δεχθούν τό γνωστό ΄Απόστολο ως συγγραφέα τής ΄Αποκάλυψης.

΄Από τά άπειρα έρμηνευτικά σχολιολόγια στά όποια ο άναγνώστης μπορεί νά βρεί διαφωτιστικά σχόλια ενδιαφέροντα είναι τό υπόμνημα του καθηγητή Π. Μπρατσιώτη: «΄Η ΄Αποκάλυψις του Ίωάννη» (΄Αθήναι 1950) και του καθηγητή Σάββα ΄Αγουρίδη «΄Η ΄Αποκάλυψη του Ίωάννη» (Θεσ/νίκη 1995). ΄Επίσης υποβοηθητικό είναι τό πρόσφατο βιβλίο του Δ. Κυρτάτα, ΄Η ΄Αποκάλυψη του Ίωάννη και οί έπτά εκκλησίες τής ΄Ασίας (έκδ. ΄Αλεξάνδρεια, 1994). ΄Από τήν ξενόγλωσση βιβλιογραφία ο άναγνώστης μπορεί νά συμβουλευτεί τό δίτομο υπόμνημα του R.H. Charles, *A critical and exegetical commentary of the Revelation of St. John* (1920) καθώς και τά έργα των H. Kraft, *Die Offenbarung des Johannes* (1974) και A. Feuillet, *L' Apocalypse: E tat de la question* (1963). Αύτά, βέβαια, εκτός άπ' τίς άναριθμητες μελέτες, μονογραφίες, διατριβές και άρθρα.

2. Τό άποκαλυπτικό κλίμα τής ΄Αποκάλυψης έχει άσκήσει επιδράσεις όχι μόνο στή λογοτεχνία (G.M. Hopkins, T.S. Eliot κ.ά.) αλλά και στή ζωγραφική. Τοιχογραφίες του Τζιόττο και του Σινορέλλι, χαλκογραφίες του Dürer και πίνακες του Βελάσκεθ, του Ροϋμπεν, του Γκρέκο κ.ά. είναι έμπνευσμένες άπό τό συναρπάζον περιεχόμενό της. Νά σημειωθεί άκόμα ότι ο Π. Πικάσσο, στή σύνθεσή του Γκουέρνικα, αποδίδει τό θέμα άποκαλυπτικά—και στον κινηματογράφο ο Φασμπίντερ απέδωσε τό έργο του A. Doblin Μπερλίν-΄Αλεξάντερ-πλατς μέ άποκαλυπτικά στοιχεία επίσης.